

MEHMET EMİN YURDAKUL'UN 1897 TÜRK-YUNAN SAVAŞINDAN ADANA'NIN KURTULUŞUNA YOLCULUĞU

Bedri AYDOĞAN¹

Makale Bilgisi

Kavramsal Makale

DOI: 10.35379/cusosbil.1028247

Makale Geçmişi:

Geliş 25.11.2021

Düzeltilme 14.12.2021

Kabul 18.12.2021

Anahtar Kelimeler:

Mehmet Emin,

I. Dünya Savaşı,

Kurtuluş Savaşı,

Adana'nın Kurtuluşu,

Dağlılar Hitabesi.

ÖZ

Mehmet Emin Yurdakul, millî şair, Türk şairi sıfatlarıyla onurlandırılmış bir şair olarak Türk edebiyatı tarihinde yerini almıştır. Bu onun öncelikle şiirle ilgilendiğini göstermektedir. Bununla birlikte az sayıda düzyazısı da bulunur. *Fazilet ve Asalet* adlı ilk düzyazı denemesi 1890 yılında ilk eseri olarak basılmıştır. Çoğu hitabe özelliği gösteren diğer düzyazıları ise 1928 yılında yayımlanan *Mustafa Kemal* adlı kitabında toplanmıştır. Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde bireysel konulardan çok sosyal ve toplumsal konular ele alınmıştır. Bu konuların içinde en büyük yeri savaş tutar. Çünkü Mehmet Emin'in şiire başladığı yıllar savaşların yaşandığı yıllardır. 1898'de çıkan ilk kitabındaki şiirler Türk -Yunan Savaşı sırasında yazılmış; bu savaş ve onun doğurduğu sıkıntılarla ilgilidir. Kurtuluş Savaşı bitene kadar Türk ulusunun her günü büyük savaşlarla geçmiştir. Halkçı, toplumsal ve milliyetçi bir şair olarak Mehmet Emin de sanatını bu büyük savaşlara adanmıştır. Bunu kendisi için bir sorumluluk olarak görmüştür. *Türk Sazı* ve *Dağınık Şiirler* dışında şiir kitaplarının hepsi, savaş konularını ele alan kitaplardır. Bu makalede ana hatlarıyla Mehmet Emin Yurdakul'un şiir ve düzyazılarında savaş konusu ve Türk ulusunun kurtuluş mücadelesi, şairin bu konuya yaklaşımı, mücadeleye katkısı ve Adana'nın kurtuluşu üzerine kaleme aldığı "Dağlılar Hitabesi" ele alınacaktır.

MEHMET EMİN YURDAKUL'S JOURNEY FROM 1897 TURKISH-GREEK WAR TO ADANA'S LIBERATION

Article Info

Conceptual Article

DOI: 10.35379/cusosbil.1028247

Article History:

Received 25.11.2021

Revised 14.12.2021

Accepted 18.12.2021

Keywords:

Mehmet Emin,

World War I,

War of Independence,

Liberation of Adana,

Adress of the Dağlılar.

ABSTRACT

Mehmet Emin Yurdakul took his place in the history of Turkish literature as a poet honored with the titles of national poet and Turkish poet. This shows that he was primarily interested in poetry. However, there is also a small number of prose. His first prose essay entitled *Virtue and Nobility* was published in 1890 as his first work. His other prose texts, most of which were oratory, were collected in his book, *Mustafa Kemal*, published in 1928. In Mehmet Emin Yurdakul's poems, social and societal issues are discussed rather than individual issues. Among these subjects, the subject of war holds the greatest place. Because the years of Mehmet Emin started to write poetry were the years of wars. The poems in his first book, published in 1897, were written during the Turkish-Greek War; it's about war and the troubles it brings. Until the end of the War of Independence, every day of the Turkish nation passed with great wars. As a populist, socialist and nationalist poet, Mehmet Emin also dedicated his art to these great wars. He saw this as a responsibility for himself. Except for *Turkish Instruments and Scattered Poems*, all of the poetry books are books that deal with the subjects of war. In this article, the main lines of Mehmet Emin Yurdakul's poems and prose, the subject of war and the liberation struggle of the Turkish nation, the poet's approach to this issue, his contribution to the struggle and the Address of the Dağlılar, which he wrote on the liberation of Adana, will be discussed.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, baydogan@cu.edu.tr, ORCID:0000-0002-5450-551X.

Alıntılanmak için/ Cite as: Aydoğan, B. (2021), Mehmet Emin Yurdakul'un 1897 Türk-Yunan Savaşından Adana'nın Kurtuluşuna Yolculuğu, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30 (3), 1-9.

GİRİŞ

1869 yılında doğan Mehmet Emin'in ilk eseri düzyazı biçiminde yazdığı *Fazilet ve Asalet* 1890 yılında yayımlanmıştır. Şiirleri ise 1897 yılında Türk-Yunan Savaşı esnasında yazılmaya, ilk şiirin altına düştüğü nota göre söylenmeye başlanmıştır (Tansel, 1989, s. XXI-21). Bu şiirler, 1898 yılında İtalyan ressam Mösyö Fausto Zonaro'nun resimleriyle birlikte kitap hâlinde basılmıştır. Mehmet Emin, *Türkçe Şiirler* adını taşıyan kitabını taslak halindeyken dönemin edebî otoritelerine göndermiş, onlardan görüş istemiş ve hepsi olumlu görüş içeren takrizlerle kitabı yayımlamıştır.

Daha ilk şiirlerinde sade Türkçe, hece ölçüsüyle bireysel, sosyal ve toplumsal sorunları işleyen Mehmet Emin, edebiyatımızda bir çığır açmayı planlamıştır. Bu çığır millî olma, sade dille yazma ve hece ölçüsünü kullanma temeline dayanır. Bu özellikleri taşıyan şiirler, o dönem pek revaçta değildir. *Türkçe Şiirler* kitabında yer alan “Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken” şiirindeki “Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur” dizesi yankı uyandırır. Bu ilk şiir kitabında Mehmet Emin, Türk-Yunan Savaşı, bu savaşın açtığı yaralar, savaşın toplum ve birey üstündeki yıkıcı etkilerini ele alır. Bir yandan da ulusuna, ulusal bilinç aşılama çalışır ve ona moral verir. Türk adına ve kimliğine sahip çıkar, çıkmaya çağırır. Köle olmamak, özgür kalmak için ulusuna, askerine moral ve heyecan aşılar. Bu şiirlerin bir kısmında Türk askerini konuşturur. O askere, “Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken” şiirinde her dördüğün sonunda şu dizeleri söyler.

“Türk evladı evde durmaz; giderim!”

“Tanrı evi viran olmaz; giderim!”

“Ata yurdun evlat bulmaz; giderim!”

“Yar yatağın düşman almaz; giderim!”

“Bu dünyada kimse kalmaz giderim!”

Bu dizeler genç Türk askerinin inancındır, andıdır. “Yunan Sınırını Geçerken” adlı şiirde Türk askerinin vatani, ulusu, dini, özgürlüğüne bağlılığı ve bunlar için savaştığını söyler. İnançlı ve morallidir. Bu moral ve inançla “Tırhala Kalasına Bayrak Diktikten Sonra” şiirinde koç yiğitler devlet adına savaşmış ve bayraklarını dalgalandırmıştır. Hedef Atina'dır, orada bir su içmeyi arzularlar. “Şehid yahut Osman'ın Yüreği” şiirinde şehit Osman konuşturulur. O vatani için şehit olmuştur, kızların, anaların bu goncanın ölümüne üzülmelerini ister. Vatan için her şey fedadır.

Savaşların toplum ve bireyler üzerinde açtığı yaralar ağır ve yıkıcıdır. Pek çok kişinin canına mal olur. Ölenler şehit olur, kalanlar onların özlemiyle yaşarlar. “Yetim Çocuk yahut Ahmet'in Kaygusu” şiirinde bu durum göz önüne serilir. Küçük Ahmet savaşa giden babasının dönmemesi üzerine yetim kalmıştır, ama bunun ayırında değildir. Gelen geçenden “çiçek ayında” cepheye giden ve kendisinden haber alamadığı “babacığını” sormaktadır. “Ah Analık yahut Zeyneb'in Duası” şiirinde yetim kalan kızın ve anasının dramı yansıtılır. Doğrudan savaştan söz edilmese de savaş nedeniyle kızın yetim kaldığı bellidir. Anne, çaresiz, yalnız ve ümitsiz kalmıştır. O fırtına ve karda yakacak bir kucak odunları yoktur. Kızı ıssız, viran kulübede yollara bakıp babasını beklemektedir. Annenin insanlardan, toplumdan beklentisi vardır, beklediğini bulamadığı için biraz da kahırlıdır. Sonunda Allah'a sığınır ve “Beni koru; yetim hakkın kurda kuşa yedirtme!” diye dua eder.

Mehmet Emin “Kur'an-ı Kerim” şiirinde dinimizin kutsal kitabı, onun ne söylediği ve önemi üzerinde durur. İslamiyet'in ve Kur'an'ın korunmasının, sonsuza dek yaşatılmasının vatanın ve milletin yaşaması ve özgür kalmasına bağlı olduğunu hatırlatır.

Mehmet Emin, ikinci kitabı *Türk Sazı*'nı ilkinden 16 yıl sonra 1914'te yayımlar. Kitap “Yaralar ve Sargılar” alt başlığı ve “Büyük İrkım'a” ithafını taşır. Mehmet Emin, aradan geçen zaman içinde resmî görevlerinin yanında sanat hayatını sürdürür ve biriken şiirlerini bu kitapta toplar. Bu kitapta yer alan altmışın üzerindeki şiirde tema yelpazesini genişletir. Bireysel şiirler yanında ağırlıklı olarak yine sosyal, toplumsal temalı şiirler yazar. Bu şiirlerinde doğa, aşk gibi temalar dışında halkın gündelik hayatında karşılaştığı sorunlar ve dertlere yer verir. Sade dille, hece ölçüsüyle yazdığı şiirler ağırlıklı olarak manzum hikâye tarzındadır.

Kıbrıt satan kız çocuğu, arabacılık yapan erkek çocuğu, üzerine kuma getirilen genç gelinler, ezilen, yoksul, kocası savaşta şehit olmuş Anadolu kadını, dilenmek zorunda kalan çocuklar, zor hava koşullarında denize açılan balıkçı, geçim zorluğu nedeniyle İstanbul'a ahretlik verilen kız, bu şiirlerde yer alır. Kısaca geçinmek, yaşamak için savaşan insanların şiirini yazar.

Mehmet Emin'in Şiirlerinde I. Dünya Savaşı

1914'te başlayan I. Dünya Savaşı, Mehmet Emin'i bu konuya yöneltir. Bundan sonra 1921'e kadar çıkarttığı sekiz kitabında kalemını sadece savaş, onun doğurduğu sıkıntılar ve kurtuluş mücadelesine adar. Bu sekiz kitap bir ya da iki şiirden oluşur. İki şiirden oluşan kitaplarındaki şiirlerin biri kitabın tamamını oluşturacak kadar uzun diğeri ise kısadır. Kitapların adları şöyledir:

Ey Türk Uyan (1914), *Tan Sesleri* (1915), *Ordunun Destanı* (1915), *Dicle Önünde* (1916), *Hastabakıcı Hanımlar* (1917), *Turana Doğru* (1918), *İsyân ve Dua* (1919), *Aydın Kızları* (1921).

İki şiirden oluşan dört kitap ve şiirlerin adları şunlardır:

Tan Sesleri ("Aç Bağrını Biz Geldik" - "Ey İğnem Dik"), *İsyân ve Dua* ("İsyân" - "Dua"), *Ordunun Destanı* ("Ordunun Destanı" - "Orduya Selam"), *Aydın Kızları* ("Aydın Kızları" - "Vur").

Bu şiirlerden kitaba adını veren uzun, diğeri kısa olanlardır. Yalnızca *Turana Doğru* kitabı, içerdiği dokuz şiirle bunlardan ayrılır.

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında çıkan kitapların adları da dikkat çekici ve uyarıcıdır. Adların altında ithaflar vardır. *Ey Türk Uyan* kitabında adın altında bir dördlük yer alır. Buna göre Türk ırkı uygarlığın simgesi olan demir ve ateşin evladıdır. Binlerce yurt kurmuş, yüzlerce taç giymiş, dünyaya efendi olmak için doğmuş olan Türk'ün alınına Tanrı kara yazı yazmamıştır. Şiirin başlığı altına da bir dördlük konulmuştur. Orada da "kardaşlar" diye seslendiği Türklerin Türklüğe can vermesini, yurtları Turan iline sahip çıkmalarını ister.

Şiirin tamamında ise büyük uygarlıklar kuran Türk ulusunun üç yüz yıldır bahtı tersine dönmüş, ülkesi viran olmuştur. Üretimi azalmış, yoksulluk ülkeyi kaplamıştır. Fethettiği Avrupa'dan çekilmek durumunda kalmışlardır. Türk ulusu kötü durumdadır, yere düşmüştür, ancak düşmek ölmek demek değildir, yeniden ayağa kalkabilir. Bunun için uyanmak, bilinçlenmek gerekir. Mehmet Emin'e göre, Türklüğ(ün)e sahip çıkıp asker, işçi, şair, bilgin el birliğiyle ülkesini ayağa kaldırmalıdır. Artık geleceği kucaklamak zamanı gelmiştir.

1915'te basılan *Tan Sesleri* kitabı iki şiirden oluşur. Adın altında Halide Edip'in "Ey yeni Turan, sevgili ülke/Söyle sana yol nerede?" dizelerine yer verilmiştir. Arka sayfada Şehzade Abdülmecid Efendi'nin bu şiir için yaptığı elinde bayrakla kıyıda bir tepeye çıkan Türk Askeri tablosu yer alır. Birinci şiir "Aç Bağrını Biz Geldik" te "Kurtarıcı Ordumuz'a ve Kahraman Başbuğu'na" ithafı bulunur.

Bu şiirde Mehmet Emin, yeni bir tarih başlatmak için bayrak açtıklarını söyler. Amaç Rusların zulmü altındaki Turan ülkesi ve Türk'ü kurtarmaktır. Aynı zamanda mazlum Şark'ın diğeri uluslarını da kurtarmayı hedefe koyar. "Aç bağrını biz geldik" diye seslendiği, sevgili memleketidir. Onu kurtarmak ve özgür kılmak için yükseldiklerini iki dördlük hâlinde nakarat olarak yineler. Nakarat olarak yinelenen iki dördlük şudur:

"Ey sevgili memleket
Aç bağrını biz geldik;
Sana necat, hürriyet
Vermek için yükseldik.

Aç bağrını Oğuz'un
Toprakları can bulsun;
Evlatların Moskof'un
Zincirinden kurtulsun" (Tansel, 1989, s. 146).

Nakarat olan iki dördlük şiirde altı kez yinelenir. Mesaj çok nettir.

İkinci şiir "Ey İğnem Dik" Türk Kadınları Biçki Yurdu kurumuna ithaf edilmiştir. Şiirde "Ey iğnem dik" diyen kadındır. İğnesinin işlemlerini, pas tutmamasını ister. Çünkü kutsal bir iş yapmaktadır. İğnenin de kılıçların yanında parladığı, onun da etkili ve işlevsel olduğu, ona da gereksinim duyulduğu vurgulanır. Burada da bir dördlük ve bir beyit dokuz kez şiirin bölüm sonlarında ve finalinde nakarat olarak yinelenir.

"Ey iğnem dik! Askere
Giyecekler yetiştir;
Sınırdaki askere
Hizmet aziz bir iştir.

Ey iğnem dik! Elimde teyellenen şu gömlek
Bir kahraman genç Türk'ün vücudunu örtecek!.." (Tansel, 1989, s. 163)

Finalde bu nakarata şu beyit eklenir:

“Ey iğnem dik! Biçtiğim ay yıldızlı al bayrak
Bütün Turan ili’ne gölgesini yayacak!..” (Tansel, 1989, s. 164)

Eklenen beyit önemlidir, şiirin coğrafyasını belirler. Giyecek dikilen asker Turan’a özgürlük için çarpışmaktadır. Biçilen bayrak da tüm Turan’ı gölgesinde toplayacaktır. Kitapta bayrak diken bir kadın resmi de vardır. Bu şiirde Mehmet Emin, Türk töresi ve devletinde kadın erkek eşitliğine vurgu yapar. Kadın erkek, otağı birlikte yapmışlardır. Erkek demirse kadın ateştir. Mehmet Emin’de demir ve ateş uygarlığın simgesidir. Kadın aşkla ümitle ısıtan bir güneştir. Demirin işlenmesinde de ateş gereklidir. Burada Türk mitolojisi ve Ergenekon’a bir gönderme vardır.

1915 yılında çıkan bir başka kitap iki şiirden oluşan *Ordunun Destanı*’dır. Kitaba adını veren ilk şiir “Çanakkale Kahramanları’na” ithaf edilmiştir. İkinci şiir “Ordu’ya Selam” üç sayfalık bir şiirdir. İlk basımda yoktur, ikinci baskıya eklenmiştir.

“Ordunun Destanı”nda yine Türk’ün büyüklüğü, uygarlıklar yarattığı, üç kıtaya egemen olduğu hatırlatılır. Özgürlük düşmanı, vicdansız İngilizler ve Fransızlar’ın Osmanlı’yı Hindistan ve Cezayir’e çevirme arzusunun, İstanbul’a göz dikmelerini Türk’ün şanlı tarihiyle bağdaştıramaz. Bu saldırı karşısında kahramanlık göstermenin günü gelmiştir, zafer kazanmak için hainlere hücum etmek, bir kişi kalıncaya kadar “gebertmek” zamanıdır. Verilen cenk Türkün zalimlerle hesaplaşması, esarete, hakarete, hırs ve kine verdiği cevaptır. Bu şiirde Mustafa Kemal’i anan Mehmet Emin Türk askerinin gösterdiği yiğitlik ve mucizeyi över. Ordunun yazdığı destanı gözler önüne serer.

“Orduya Selam” şiirinde “selam sana şanlı ordu / Sen kurtardın, aziz yurdu” nakaratıyla Türk askerini selamlar ve yüceltir. Turan vurgusundan vazgeçmezse de daha yakına gelir. Coğrafyayı Çanakkale ve Gelibolu’ya kadar daraltır. Artık Kanlısırt’a gelip dayanır, Arıburnu, Seddülbahir şimdi bir Plevne’dir.

Bundan sonra Gelibolu

Bize yeni bir Hac yolu (Tansel, 1989, s.197)

dizeleriyle burayı İslam’ın ikinci Kâbesi olarak görür. “Kanlı tepeleri Sahabeler türbesi” hâline getiren orduyu selamlar.

Mehmet Emin’in 1916 yılında yayımlanan *Dicle Önünde* adlı kitabı tek şiirden oluşan en hacimli kitabıdır. Bu şiirinde Erzurum’dan başlayarak Anadolu coğrafyasını dolaşır. Erzurum yaylalarından Pasinler’e, Araratlardan Fırat’a, Karasu’ya, Kars’a, Kafkaslar ve Azerbaycan’a birçok ad sayar, kimi özelliklerine değinir. Bütün coğrafya, yaşanan kara günlere ağlamaktadır. Buradan Dicle’ye iner. Irak’ta tarih boyunca kurulan uygarlıklara ve bunların yarattığı eserlere değinir. Yaşayan her millet burayı mamur hâle getirmiştir. Osmanlılar da sebilleri, imaretleri, kervansarayları, yolları, cami ve medreseleri bu coğrafyaya armağan etmiş, orayı şenlendirip geliştirmişlerdir.

Şimdi savaş içinde asker Iraklı Arap kardeşleri, din kardeşleriyle özgürlük, şan ve zafer mücadelesi vermektedir. Bu zafer Kutülamare’yle taçlandırılmıştır. Bu zaferin verdiği moral dile getirilir. Türk ve İslam beldeleri zafer müjdesiyle secde etmiş Türk’ün zaferi arşa çıkmıştır. Ata yurdu Bağdat’ta Türk ordusu kanla tarih yazmıştır.

Bir sonraki kitap yine tek şiir olarak 1917’de çıkan *Hastabakıcı Hanımlar*’dır. Şiir adının yansıttığı üzere “Hilal-i Ahmer Hanımları’na” adanmıştır. Hilal-i Ahmer hanımları insanlık için çalışan iyilik melekleridir. Bu hanımların yeri sadece hastane değildir. Hasta bakmak dışında evlere giderek kimsesizlere, yoksullara yardım ederler (Aydoğan, 2020, s. 93-94). Savaşlarda ise cephe gerisinde oldukları gibi cephe içindedirler. Hasta askerler, gaziler onların şifalı ellerinde iyileşir ve bir kısmı yeniden cepheye dönerler. Hastabakıcı hanımlar bombaların altında ölümden korkmadan şifa dağıtmaya devam ederler. Onlara adanan bu şiir onlara duyulan vefa borcunun ödenmesi kabilindedir. Mehmet Emin’in tüm toplum adına onlara gösterdiği saygı, gönderdiği selamdır.

1917’de yayımladığı bir başka kitap olan *Turana Doğru*’da on şiir yer almaktadır. Kitap “Turan’ın aziz Kızları’na” adanmıştır. İlk şiir “Ninni”, on altı dördlükten oluşur. Kalan dokuz şiir sone nazım biçimiyle yazıldığından kısa şiirlerdir. Şiirler adına ve ithafına uygun temaları işler. Ortak tema Ruslar’ın Türk coğrafyasındaki kardeşlerimize yaptığı zulüm ve haksızlıklardır. Azerbaycan, Kafkasya, Türkistan ve Kırım esaret altındadır. Karabağ, Hive, Kazan, Akmesicid kan ağlamaktadır. Bu zulmün bitmesi, kan tufanının dinmesi dileğinde bulunur, moral aşılar, ümit vermeye çalışır. Bir mücadele verildiğini söyleyen Mehmet Emin, bu güzel

illerin mutlaka kurtulacağına ve özgür olacağına inanır. Bu inancı çok sınırlı da olsa gerçekleştirmiştir. Rusya’da Ekim Devrimi olmuş, Çarlık yıkılmış, Rusya I. Dünya Savaşı’ndan çekilmiştir. Bunun sonucu olarak Kars ve havalisi yeniden Osmanlı Devleti’ne geçmiştir.

1918’de Mehmet Emin *İsyan ve Dua* adlı şiir kitabını çıkarmıştır. İlk şiir “İsyan”, “Halide Edip Hanımefendi’ye” ithafını taşır. Bu şiirde şair, yıkılmış bir vatanın üstünde olduğunu, zalim avcıların onun rahatını kaçırdığını, saf hayatını kirlettiğini, hazan içinde bülbüllerin sustuğunu, kara gözlü ceylanların eşinden ayrıldığını, kumral saçlı aslanların al kanlara boyandığını söyler. Bu yüzden acılı, kederlidir, bu yüzden isyan içindedir. Ülkenin bu durumu karşısında herkesin, tüm ulusun bu isyana katılmasını ve mücadele etmesini ister. “Gururun kralları, yalancı bilginler, riyanın şairleri, altının kulları, kalplerin tacirleri, hırsın kartalları, hakkın kurtları, ruhların cinleri” şairin ruhunda isyan ateşini yakmış, onu asi ve günahkâr eylemiştir. Bununla birlikte şair, son derece de ümitsiz ve yaralıdır.

İkinci şiir, üstadı ve yol göstericisi olan “Cemaleddin Efgani’nin Aziz Hatırasına” ithafıyla çıkar. Şiir âdeti “Tanrı”yla bir konuşma özelliğindedir. Tanrı’ya derdini döker, ülkesinin çaresiz halini ona anlatır. Şiiri bir münacat gibi sürdürür. Tanrı’dan ülkesinin kurtuluşu için yardım ister. Genel karamsarlığı, Tanrı’ya olan inancıyla biraz aydınlanır, ümitlenir.

Mehmet Emin’in Anadolu’ya Geçişi ve Düzyazılarında Kurtuluş Savaşı

Yazarlar ve şairler kendi duyarlılıklarına, dünyaya, olaylara bakışlarına göre temalarını belirleyip eserlerini verirler. Mehmet Emin halkçı ve toplumcu bir şair olarak savaş ve savaşın ülke, toplum, birey üzerindeki yıkıcı etkisini ele almıştır. Hatta sanatını tamamen bu konuya hasretmiştir. Bunun yanında devletin de beklentileri ve teşvikleri olmaktadır. Sanatın ve sanatçının gücünden gerektiğinde bir propaganda aracı olarak yararlanmak ister. Osmanlı Devleti, Harbiye Nezareti bu konuda çaba gösterir, halkın, ordunun, askerin moralini yükseltmek için sanatçılardan savaş konusunda edebî eserler yazmalarını ister. Uygun eserler varsa bunları yayımlar, orduda askere dağıtır. Sanatçıları teşvik için baskı sayısına göre para ödeyeceğini söyler. Bu bağlamda Mehmet Emin’in Ey Türk Uyan (15.000 adet), Aç Bağrını Biz Geldik (20.000 adet) ve Ordunun Destanı (43.000adet) şiirleri, bastırılarak askere dağıtılmıştır (Tansel, 1989, s.XXXIX-XLV-XLVI). Bu şiirler siperlerde bile okunmaktadır. Yazdıkları eserlerden para alanlar olmuştur, ama Mehmet Emin’in şiirleri karşılığında böyle bir para alıp almadığı konusunda belge yoktur. O zaten kendi sanat anlayışı gereği bu şiirleri yazmıştır. Şiirle yetinmemiş, ilerde değineceğimiz üzere Kurtuluş Savaşı’na destek vermek için Anadolu’ya geçmiştir.

Harbiye Nezareti gazete ilanıyla, sanatçılarla görüşerek, devrin otoritesi olarak gördükleri sanatçıları aracı kılarak yazar ve şairlerden harp edebiyatı yaratmalarını ister. Şairlerden kahramanlık, yiğitlik şiirleri ve destanları yazmaları yolunda talepte ve teşvikte bulunur. Bu ürünleri yayımlamak için Harp Mecmuası’nı çıkarırlar. Savaş süresince 27 sayı çıkabilen dergi Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla yayımını durdurur (Karakoyunlu, 1991, s. VI). Mehmet Emin’in “Macar Kızına” şiiri Harp Mecmuası’nın üçüncü, “Orduya Selam” şiiri dördüncü sayısında çıkmıştır (Karakoyunlu, 1991, s. 40; Çakır, 2004, s. 71). Harp Mecmuası yanında bazı gazete ve dergiler de savaşla ilgili özel sayılar çıkarırlar. Bunlar arasında Yeni Mecmuası’nın *Çanakkale Nüşa-ı Fevkaladesi*’ni anabiliriz.

Harbiye Nezareti yazar, şair, gazeteci, bestekâr, ressam ve heykeltıraşlardan bir heyet oluşturup Çanakkale Cephesi’ne gönderirler ve onlardan izlenimlerini yazmalarını isterler. Bu ekip Haydarpaşa’dan trenle Uzunköprü’ye oradan Keşan, Bolayır üzerinden Gelibolu’ya ulaşır ve cephede on gün kalırlar ve bir kısmı deniz bir kısmı kara yoluyla dönerler. Heyet üyeleri cephe izlenimlerini yansıtan ürünlerini dergilerde, gazetelerde yayımlarlar. Heyet üyelerinden İbrahim Alaettin Gövsa şiirlerini *Çanakkale İzleri* adlı kitabında toplar. Bu heyet içinde Mehmet Emin de bulunmaktadır. Mehmet Emin heyetin en yaşlı ve tecrübeli üyesidir. Ali Canip’in isteğiyle Mustafa Kemal’le görüşürler. Mustafa Kemal, ona heyetteki arkadaşlarının kim olduklarını sorar. İçlerinden bir Mehmet Emin’i tanımaktadır. Mehmet Emin, Türk Ocakları tarafından 17 Aralık 1914’te düzenlenen bir törenle millî şair ilan edilmiştir (Ayvazoğlu, 2015, s. 20).

Mehmet Emin, 1897’deki Türk-Yunan Savaşıyla harp edebiyatının temsilcisi olmuş, I. Dünya Savaşı yıllarında savaş konularını işlemeye devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı’nın başlamasıyla 1921 yılının Nisan’ında İstanbul’a veda edip Millî Mücadele’ye katılmak için Anadolu’ya geçmiştir. Anadolu’ya geçiş nedenini *Mustafa Kemal* kitabındaki “Doğduğum İlahi Beldeye” başlıklı düzyazısında açıklar. Bu yazıda İstanbul’a seslenmekte ve onunla konuşmaktadır. “İlahi Belde” olarak nitelediği İstanbul, özgürlüğünü kaybetmiş, şimdi esir bir şehirdir:

“Nereye gideceğim öyle mi?

Anadolu'ya!.. Senin dünkü boğaz nöbetçilerinin bugünkü hürriyet ve istiklal kahramanlarını buldukları yere!.

Niçin gideceğim öyle mi?

Senin için, senin çocukların için; seni kurtarmak için, senin esir ve mazlum çocuklarını kurtarmak için ey İstanbul!..” (Mehmet Emin, 1928, s. 21)

Mehmet Emin'in, İstanbul'dan neden ayrıldığı, nereye gideceği yukarıdaki satırlarda, yapacakları ise aşağıdaki satırlarda açıklanır.

Yusuf Akçura ile birlikte 1921 yılı Nisanında Milli Mücadeleye katılmak üzere İnebolu yoluyla Ankara'ya geçti. Kendisi İnebolu'da iken Mustafa Kemal'in iltifat dolu telgrafını aldı. Milli Mücadele yıllarında Samih Rifat ile birlikte Anadolu'da (özellikle Antalya, Adana ve İzmir yörelerinde) dolaşarak yaptığı konuşmalarla halkın ve askerinin mücadeleye gücünü artırmaya çalıştı (Dergah, TDEA, 1998, s. 613).

Mehmet Emin, “İlgaz Dağları” yazısında belirttiği üzere bazen araba ile, bazen araba arkasında yürüyerek İstanbul'un Anadolu'ya açılan kapısı İnebolu'ya gelir. Mustafa Kemal, 1 Nisan 1921'de İnebolu'ya çıkan Mehmet Emin'e “Türk milliyetperverliğinin ilâhî mübeşşiri olan şiirleriniz bugünkü mücadelemizin ruh-u-hamasetine ufk-u-tulu olmuştur. Teşrifinizden duyduğum memnuniyeti beyan ile sizi milletimizin mübarek babası olarak selâmlarım.” yazılı telgrafını gönderir (Tevetoğlu, 1965, s. 57). Mehmet Emin, 13 Nisan 1921 tarihinde Ankara'ya geçer. 14 Nisan tarihli nüshasında Hakimiyet-i Milliye gazetesi “Şair Mehmet Emin ve Yusuf Akçura Beyler” başlığıyla onların Ankara'ya gelişlerini haber verir. Mustafa Kemal de onların Ankara'ya gelmesinden memnun olmuştur. Mustafa Kemal, kazandığı zaferler için kendisini kutlayan Mehmet Emin'e şu teşekkür cevabını yazmıştır:

Muhterem Beyefendi;

Hassas ve müşfik bir rûhun samimî ilhâmını ifâde eden mektubunuzu aldım. Hakkımdaki teveccüh ve takdirâta teşekkür ederim. Biz mesâimizde hakkımızın ulviyetine, halkımızın azim ve imanına istinad ediyoruz; bahsettiğiniz muvaffakiyâtın menbâı bu iki kuvvettir.

Siperler” makalenizi büyük bir zevk ve neşe ile okudum. Muhitinizdeki irşâdât-ı vatanperverânenizden muntazaman haberdar oluyorum, sa'yiniz meşkûr olsun efendim.”

1 Şubat 1338

Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemâl

(Tevetoğlu, 1998, s. 58-59)

Sözü edilen “Siperlerde” yazısı da *Mustafa Kemal* adlı kitapta yer almaktadır. Mustafa Kemal'in Mehmet Emin'le olan ilişkileri ölene dek kesintisiz olarak sürmüştür. Mehmet Emin Anadolu'yu dolaşmaya devam etmiş, Ankara'dan Güney'e inmiştir. Antalya, Mersin ve son olarak Adana'ya gelmiştir. Mehmet Emin'in Adana'ya ilk gelişi ve bir süre kalışı konusundaki küçük ama bizim için önemli ayrıntılar içeren bilgiyi Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*'nde vermiştir.

1921 yılı martında, Yusuf Akçura ile beraber İstanbul'dan ayrılarak, İnebolu yolu ile Ankara'ya geldi (Nisan 1921). Atatürk, onu büyük iltifatlarla kabul etmişti. Ankara'da *Aydın Kızları* isimli manzûm eserini bastırıldı (1921). Bir müddet sonra Mehmed Emin, Sâmih Rifat'la beraber, ordunun ve halkın mâneviyâtını kuvvetlendirmek için, Anadolu'ya gönderildi. Antalya'da bulunduğu sırada, Adana'nın Fransız kuvvetleri tarafından boşaltılması üzerine, kurtuluşun ilk hitabesini söylemek için, Adana'ya davet edildi ve ‘Dağlılar’ isimli hitabesini verdi (Ekim 1921). Oradan tekrar Antalya'ya döndü. Fakat Adana'lılar, Atatürk'e müracaatla, Mehmet Emin'in Adana'da ikamet ettirilmesini ricâ ettiler. Bunun üzerine Atatürk'ün emri ile, tekrar Adana'ya gelip yerleşti (Akyüz, 1986, s. 501-502).

Kenan Akyüz'den edindiğimiz ve hitabe metninden çıkardığımız bilgilere göre Mehmet Emin, Adana'nın kurtuluşunda Adana'ya gelir ve “Dağlılar” adlı hitabesini Seyhan Nehri kenarında Taşköprü yakınında verir. Bu hitabe metnine biz 1928'de basılan *Mustafa Kemal* adlı kitap vasıtasıyla ulaştık. “Dağlılar” hitabesi Millî Mücadele'de Adana Cephesi'nde önemli katkılarda bulunmuş gazeteci Ferit Celal'e ithaf edilmiştir. “Dağlılar” hitabesine yazılan iki cevap nutku günümüz okuyucusuna ulaşmamış, yayımlandıkları gazetelerde kalmıştır. Bu

nutuklardan Ferit Celal'e ait olanı Yeni Adana gazetesinde, Reşit Galip'inki Mersin'de Doğru Yol gazetesinde yayımlanmıştır (Dağlılar metni için bk.: Aydoğan, 2021, s. 912-924).

“Dağlılar” hitabesinde Mersin'de Akdeniz'in sahiline çıkmış bir kişi vardır. Bunu şairin kendisi olarak düşünebiliriz. Şair kumsalı, denizi gözlemlerken dirseğini bir kayaya dayayıp Akdeniz'in enginlerini gözleyen bir kadın görür. Bu Dağlılar metninin kahramanlarından biridir. Zayıf çehreli, siyah örtülü kadının çıplak ayakları kızarmış, yanık, yaralı ve berelidir. Yanına giderek kim olduğunu sorar.

“Saçları keten gibi ağarmış başını yavaş yavaş bana doğru döndürdü; bulutlu bir göğün solgun yıldızları gibi fersiz parlayan gözleriyle yüzüme baktı; düğümlenen boğazından hazan rüzgârlarının iniltisi gibi gelen titrek bir sesle: “Elemin kızıyorum; matemim hemşiresiyim; Adana'nın yanan kalbiyim; ağlayan ruhuyum!” (Mehmet Emin, 1928, s. 58).

Şair kadına gideceği yolu sorar, kadın vahşi ve ıssız yolu gösterir. Bu yol nereye gider? diye sorduğunda “Kan ve ateş beldesine!” yanıtını verir ve gözlerini yine Akdeniz'in derinliğine diker. Şair kendisini kan ve ölüm beldesine doğru yanık kokuları ve kemik külleri içinde yürüyen bir cehennem yolcusuna benzetir. Gördüğü manzara son derece acı ve yıkıcıdır. Gördükleri yanında duyup öğrendikleri de vardır. Kendisine nakledilenlere göre “... bütün Adana dehşetin ve korkunun bir memleketi olmuş”tur. Manzarayı şöyle aktarır:

... burada melun çatıların kanlı duvarları arasında kırmızı hakimler işkence ve ölüm hükümlerini vermiş; burada adaleleri kemikleşmiş mezarlıkların kolları büzülmüş; kazmaları kırılmış. Saçları kınalı ölü yıkayıcı kadınlar cenazelerine teneşir bulamamış; pınarların sularını kurutmuş. Burada Seyhan'ın uzun taş köprüsünün on dört gözü kan dalgalarıyla inlemiş; mevta yığınlarıyla dolmuş. Burada kargalar insan gözlerini oymaktan, köpekler insan ciğerlerini yemekten bıkmış. Burada Kahyaoğlu, Camili gibi yüzlerce köyler harabe taşlarından birer büyük tabuta konmuş önlerinde dua edecek bir ağız, ellerini Allah'a kaldıracak bir can kalmamış. Ve bugün Boğa Dağları'nın eteklerinde, Çukurova'nın yollarında değneklerine ölü kafaları, ayaklarına mabet taşları dolaşan kör dilenciler bu kara günlerin acıklı hikâyelerini dağdan dağa, köyden köye götürüyorlarmış; yanık mersiyelerini ıssız kayalara, ıssız duvarlara okuyorlarmış (Mehmet Emin, 1928, s. 59).

Tüm ülke geneline olduğu gibi Adana'da bu zulümleri yapanlar sözde uygar ülkelerdir. Bu duruma şaşırır, öfkelenir, adalet ve özgürlük arar ve bu noktada insanlığın tutumunu sorgular, ama insanlık bu zulme duyarsızdır. Bu zulmü yapanlara, zulme duyarsız kalanlara ilenip lanet okuyan Mehmet Emin, önce isyankâr sonra ihtilalcı olur. Bir eli altın diğer eli kanla dolu olan haris, soyguncu medeniyetin yüzüne tükürmeyi ister. İnsanlıktan umudunu kesmiş olarak yürüyüşünü sürdüren Mehmet Emin, bu kez ihtiyar bir adamla karşılaşır. İhtiyar, “Ey yolcu, nerden geliyorsun? Çehren niçin böyle solgun? Kalbinde hangi elemi taşıyorsun?” diye sorar. O kendisini üzen faciaları anlatır. İhtiyar: “Müsterih ol, zulüm cezasını görmüştür.” deyip “İşte bu adalet gününün kahramanları!” diye yoldan geçen Dağlılar'ı gösterir ve onların kahramanca mücadelelerini ve başarılarını anlatır. Böylelikle şair Dağlılar'la, Adanlılarla tanışır.

Anladım ki: “Gülek'te kara bulut gibi taburları yıldırımlar gibi dağıtan, “Karlıboğaz”da binleri esir alan kırklar bunlardırlar? Ashab-ı Kehf tepesinde hakkının muharebesini eden “fazl” kavgasında vatanına zafer yollarını açan kahramanlar bunlardır; “Mersin” ırmağının akıntılarını değiştiren meçhul azizler bunlardır; “Boğa” dağlarından zaman zaman iniltileri gelen ve avcılarının kemiklerini dişlerinde gezdirdikleri rivayet edilen efsanevi aslanlar bunlardır. (Mehmet Emin, 1928, s. 61-62)

Efsanevi aslanlar olarak nitelediği Dağlılar içinden bir gencin betimlemesini yapar. Bu genç tüm Dağlılar'ın simgesidir.

Bunlar içinde bir delikanlı gözüme ilişti. Baktım: Boğa gövdeli, kara kuş bakışlı bir muharip!.. Yanık almı bin fırtına görmüş, bin yıldırımla parçalanmış kaya gibi yaralı; etlerini, kemiklerini gösteren yırtık urbası canavarların keskin tırnaklarıyla kopartılmış gibi parça parça; duruşu celladını öldüren, zindanını yıkan bir kahraman gibi mehabetli; elimde ucu kırılmış bir kılıç var!.. (Mehmet Emin, 1928, s. 62)

Şair Seyhan Nehri'ne doğru yürür ve coşkulu, heyecanlı bir şaire benzettiği Seyhan'a bakar. Esarete ve zulme karşı çıkıp düşmanı alt eden Dağlılar toplanmış, Seyhan'a bakıp onun nağmelerini dinlemektedirler.

“Buradakiler, Adana'nın, Çukurova'nın ateşten ve demirden kurtulmuş o çocuklarıydı ki hakkın ve hürriyetin zafer ve şeref gününü selamlamak için her yerden akın akın gelerek buraya toplanmışlardı. Bu aziz günü kutluyorlardı” (Mehmet Emin, 1928, s. 62).

Bir kayanın üzerine çıkarak oraya akın akın gelen hürriyet kahramanı Dağlılar'ı selamlamak isteyen Mehmet Emin, onlar arasında Mersin sahilinde karşılaştığı kadını görür. Bu kadın Dağlılar'ın rehberi, bu mücadelenin türkülerini söyleyen önderidir. Şair, bu destanı, bu zaferi kutlamak için söz söylemek görevini yüklenmiştir, ama halkın, Dağlılar'ın yazdığı bu destan karşısında kendisini aciz görür, âdeta dilsiz kalır. Kendisine mezarlar ve harabeler üzerinde yükselen bir kapı gösterirler, o kapıya yürür. Kapı "eski Roma'nın Teb'in, Persepolis'in, Babil'in kapılarından daha muhteşem"dir. "Daraların, Sezarların, Sezusterislerin, İskenderlerin zafer arabalarıyla büyük tantanalı alaylarla meşalelerle, şenliklerle girdikleri bütün kapılardan şerefli" bulunduğu kapıda yazılmamış olsa da üzerinde şu satırları görür ve okur:

Burası hürriyetin diyarındır; günahkâr vücutlar mukaddes toprakları çiğnemeyeceği gibi buraya da hiçbir harisin ayakları basamaz. Ey hayatın yolcusu! Sen her kim olursan ol bu kapının önünde dur! Burada hırs ve gururunu eski bir zırh, eski bir tolga gibi soyun! Burada kin ve intikamı bir kanlı kılıç bir kanlı mızrak gibi kır ve at! Buraya çıplak bir ruhla, saf bir kalple, Hakk'ın mabedine girer gibi hürmetle gir! Bil ki burada vatan için aşk ve rüyalarına veda etmiş hürriyet için sevgililerinden ayrılmış birçok canlar vardır. Burası bağrıları yanık ninelerin, yüzleri solgun bakirlerin, alil ve ihtiyar babaların öksüz ve yetim çocukların memleketidir.

Burası bir hür milletindir, burası Türkünür! (Mehmet Emin, 1928, s. 64)

Mehmet Emin bu kapının önünde kutsal bir mihraba eğilir gibi saygı ve hürmet dolu bir kalp ve ruhla eğilir. Başını kaldırırken aşka, özgürlüğe inanan tüm dünyanın ve insanlığın da aynı duygularla eğildiğini düşünür ve gururlanır; çünkü bu kapı Türk'ün özgürlük kapısıdır.

SONUÇ

Mehmet Emin, Dağlılar hitabesini okuduktan bir müddet sonra Antalya'ya gider, oradan Mustafa Kemal'in yanına geçmeyi arzu etmektedir. Adanalılar Mustafa Kemal'e şairin Adana'ya dönmesi için telgraf çekerler. Mustafa Kemal'in isteğiyle Mehmet Emin Adana'ya döner. Daha sonra bu konuda yeniden Mustafa Kemal'e başvurur. O sırada Büyük Taarruz'un hazırlıkları yapılmaktadır. Mustafa Kemal, ona kısa bir süre sonra İzmir'de görüşebileceklerini bildirir. Düşmanın denize dökülmesi ve İzmir'in kurtuluşundan sonra buluşup birlikte Ankara'ya dönerler.

Mustafa Kemal Atatürk, 15 Mart 1923'te Adana'ya geldiğinde yanında Mehmet Emin de vardır. Adana Muallime ve Muallimler Cemiyeti, Mustafa Kemal ve eşi Latife Hanım için bir ziyafet düzenler. Şair Mehmet Emin, ziyafetin sonuna doğru uzun bir şiirini okur. Türk Ocağı ziyaretlerinde de bu ocağın kurucusu olan Mehmet Emin bir başka şiirini okumuştur (Toros, 2001, s. 27-34). Her zaman Mustafa Kemal'in yanında, yakınında bulunan Mehmet Emin, 1923 yılı Temmuz ayında Şarkikaraağaç milletvekili olur.

Türkiye Cumhuriyeti savaşların bittiği, barışın egemen olduğu çağdaş bir döneme geçmiştir. Bu dönem devrimler dönemidir. Şimdi bu dönemin şiirini yazmak gerekmektedir. Mehmet Emin de bunu yapar. Cumhuriyet, devrimler ve bunları yapan büyük önder Mustafa Kemal Atatürk için şiirler yazmayı sürdürür. Atatürk'ün istediği ve beklediği büyük bir destan yazmak için çalışır, bu büyük destanı yazmaya ömrü yetmez, ama yaptıkları takdire şayandır. Yüz yıl önce Adana kurtulduğunda Seyhan kıyısında, Adanalı'nın yiğitliğini tescil eden "Dağlılar" hitabesini vermiş olması Adanalılar için önemli ve kıvanç vericidir. Kendisine teşekkür borçluyuz.

KAYNAKLAR

Akyüz, K. (1986 4. b.). *Batı tesirinde Türk şiiri antolojisi (1860-1923)*. İnkilâp Kitabevi.

Aydoğan, B. (2020). Nigar Hanım'ın Elhân-ı Vatan Kitabı ve Vatan. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 91-115.

Aydoğan, B. (2021), Mehmet Emin Yurdakul'un Adana Günleri Ve Dağlılar Hitabesi. *Littera Turca (Journal of Turkish Language and Literature)*, 7(4), 912-924.

Ayvazoğlu, B. (2015). *Edebiyatın Çanakkale'yle İmtihani*. Kapı Yayınları.

Çakır, Ö. (2004). *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Gövsal, İA (1993). *Çanakkale İzleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Karakoyunlu, S. (1991), *Türk Askeri İçin Savaş Şiirlerinden Seçmeler (1914-1918)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Tansel, FA (1989, 2.b.). *Mehmet Emin Yurdakul'un eserleri I-şiirler*. Türk Tarih Kurumu.

Tevetoğlu, F. (1965). Milliyetçi Atatürk. *Türk Kültürü*, 37, 55-62.

Tevetoğlu, F. (1988), *Mehmet Emin Yurdakul*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (C. 8, 1998). Dergâh Yayınları.

Yurdakul, ME (1928). *Mustafa Kemal*. Ahmed İhsan Matbaası.